

КРЕДИТОРСЬКА ЗАБОРГОВАНІСТЬ І ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглядаються: сутність кредиторської заборгованості, її особливості, відмінності від кредитів, управління кредиторською заборгованістю.

Постановка проблеми. Діяльність будь-якого підприємства завжди потребує достатності капіталу. Ресурси, які формують капітал підприємства, виступають джерелом реалізації управлінських рішень. Їх недостатність знижує ефективність управлінських рішень. Для більшості підприємств основним джерелом формування фінансової структури капіталу виступає власний капітал. Але діяльність підприємства неможлива без використання позикових ресурсів. Зважене використання позикових ресурсів сприяє підвищенню рентабельності власного капіталу, але може негативно впливати на фінансову стійкість підприємства. Тому використання позикових коштів є важливим питанням для кожного підприємства і потребує виваженого підходу до визначення потреби в них, вибору джерел та обсягів залучення.

Кредиторська заборгованість, яка знаходиться в розпорядженні підприємства, є специфічним джерелом формування позикового капіталу. Вона виникає в результаті того, що певна частина грошових коштів тимчасово затримується в господарському обороті, тобто підприємство несвоєчасно виконує свої фінансові зобов'язання.

На вітчизняних підприємствах кредиторська заборгованість займає стійкі позиції у фінансуванні поточної діяльності і в останні роки продовжується її зростання. Це свідчить про нестійку ситуацію у фінансуванні реального сектора економіки. Якщо сума кредиторської заборгованості в 2000 р. дорівнювала 305135 млн.грн., в 2005 р. Її сума

збільшилась до 545106 млн.грн., а в 2008 р. – до 1181141 млн.грн. Її зростання свідчить про нестійку фінансову ситуацію у фінансуванні реального сектора економіки (рис 1).

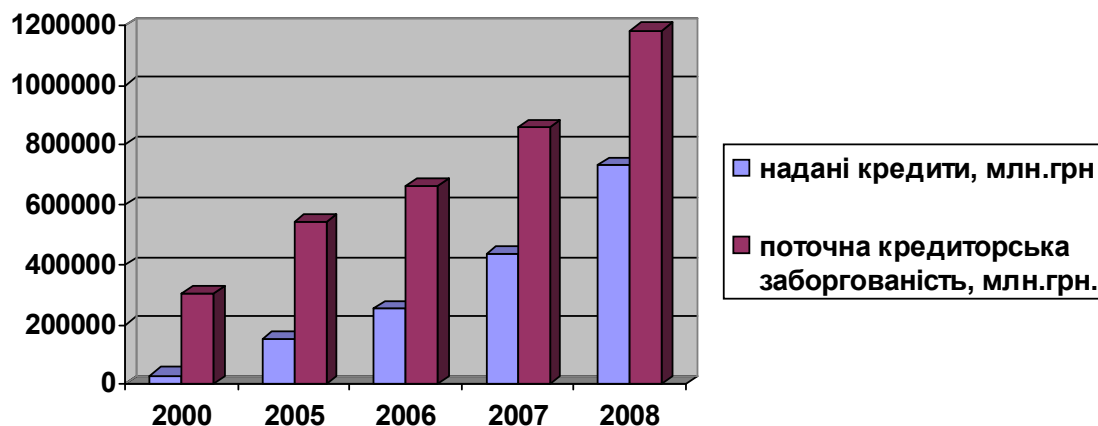
Наявність кредиторської заборгованості у підприємства суттєво впливає на забезпечення оборотними коштами. Повільні розрахунки по її погашенню надають підприємствам додаткову можливість короткострокового фінансування. Підприємства в більшості випадків самостійно вирішують питання щодо обсягів, строків і форми платежів постачальникам. Що стосується розрахунків з бюджетом і банками, підприємства намагаються виконувати свої фінансові зобов'язання, оскільки це пов'язано з застосуванням штрафних санкцій за порушення як строків, так і обсягів платежів. Тому наявність кредиторської заборгованості свідчить про те, що підприємства свої фінансові труднощі перекладають перш за все на своїх постачальників.

Кредиторська заборгованість є простим і дешевим джерелом фінансування діяльності підприємства. І тому в останні роки її питома вага в позикових ресурсах поступово збільшувалася в порівнянні з банківським кредитом. Це погіршувало фінансову стійкість вітчизняних підприємств. Значні суми кредиторської заборгованості сприяли збільшенню неплатежів і порушенню розрахунково-платіжної дисципліни.

Сучасний стан кредиторської заборгованості на підприємствах України характеризується наступними даними (табл. 1).

Ванда Потій,
к.е.н., професор
кафедри фінансів
підприємств
ДВНЗ «КНЕУ
ім. Вадима
Гетьмана
Ганна Куліш,
к.е.н., доцент
кафедри фінансів
підприємств
ДВНЗ «КНЕУ
ім. Вадима
Гетьмана

КОРПОРАТИВНІ ФІНАНСИ

Джерело: Україна у цифрах 2008, Київ, Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство», 2009.

Рис.1. Співвідношення кредитів і кредиторської заборгованості в реальному секторі економіки

Таблиця 1

Питома вага кредитів і кредиторської заборгованості на підприємствах України

	2000	2005	2006	2007	2008
Надані кредити млн.грн.	30602	152927	254504	425776	734010
Поточна кредиторська заборгованість, млн.грн.	305135	545106	661756	858953	1181141
ВВП, млн.грн.		1048481	1252209	1650992	2205334
Питома вага наданих кредитів у ВВП (%)		14,6	20,3	26,4	33,3
Питома вага кредиторської заборгованості у ВВП (%)		52,0	52,8	52,0	53,6

Поточна кредиторська заборгованість на вітчизняних підприємствах протягом тривалого часу значно перевищувала суму наданих кредитів. Це свідчить про нестійкий фінансовий стан і незадовільну фінансову структуру капіталу. Позитивна тенденція щодо частки кредиту у ВВП позначилась з 2007 р., а частка кредиторської заборгованості у ВВП в 2007 р. спочатку знизилась до 52%, а в 2008 р. знову зростає до 53,6%. Це пояснюється збільшенням кількості збиткових підприємств. Їх частка з року в рік зростала. Якщо в 2005 р. частка збиткових підприємств в загальній кількості підприємств дорівнювала 34,2%, то в 2008 р. – 37,2%. А рентабельність операційної діяльності вітчизняних підприємств знизилась відповідно з 7,0% до 3,9%.

Слід зазначити, що в сфері функціонування кредиторської заборгованості функція грошей як засіб платежу поділяється на засіб строкового і прострошеного платежу.

Гроші в кредиторській заборгованості виконують функцію прострошеного платежу. В цьому випадку платіж зростає на розмір пені. Отже, коли підприємство певний час використовує в господарсько-

му обороті в якості фінансування грошові кошти (кредиторську заборгованість), які повинно було передати постачальнику. то це пов'язано не тільки зі зворотністю грошей, але й з їх оплатністю. Формою такого фінансування виступає комерційний кредит, який може бути у різних видах, а саме: комерційний кредит, який надається постачальниками продукції у формі вексельного кредиту, консигнації, кредиту (з відстрочкою або розстрочкою платежу), або відкритого рахунка, а покупцем постачальнику – у формі авансу або передоплати.

Комерційному кредиту у вигляді авансу або передоплати притаманні риси не тільки цільового, а й спонтанного фінансування. Відомо, що кредиторська заборгованість виникає в тому разі, якщо зобов'язання сторін по договору виконуються неодноразово. Цільовому фінансуванню притаманна така риса і впливає вона з призначення цього способу фінансування – залучати додаткові ресурси в оборот компанії на певний, попередньо визначений, період часу. При цьому кредитор надає грошові кошти, а позичальник повертає їх у збільшеній сумі.

Спонтанне фінансування пов'язане з відстрочкою виконання зобов'язань з різних причин: особливостей виробничого циклу; платіжного обороту підприємства; потреби в зниженні ризику неплатежів.

Отже, сторона, яка отримує аванс або передоплату, з одного боку, переносить строк виконання свого зобов'язання, яке не пов'язане з поверненням отриманих фінансових ресурсів (спонтанне фінансування), а з іншого – одночасно залучає в оборот «живі» гроші (цільове фінансування).

Комерційний кредит для підприємств має переваги в порівнянні з іншими джерелами формування позикових ресурсів, а саме: взаємозв'язок з обсягом господарської діяльності і уникнення інших форм залучення коштів; відсутність застави і жорстких вимог до показників фінансового стану підприємства, скорочення фінансового циклу, більш простий механізм оформлення в порівнянні з іншими видами кредиту.

В практиці розвинутих держав в якості форм забезпечення повернення кредиту застосовують уступку вимог і передачу прав власності – факторинг. В Україні також здійснюється продаж боргів, який обумовлений необхідністю зменшення обсягу платежів. Але український ринок даних операцій ще не розвинутий. Для більш широкого розповсюдження такої практики необхідно підвищувати ліквідність «факторингових» компаній, які надають ці послуги, а також необхідна більша кредитна підтримка з боку комерційних банків.

Факторинг має і недоліки, і переваги перед іншими формами короткострокового фінансування. Недоліки факторингових операцій пов'язані з їх вартістю, яка перевищує вартість інших форм короткострокового фінансування.

Переваги факторингу проявляються в тому, що в якості ліміта кредитування виступає не розмір власних грошових коштів підприємства, а обсяг його фактичного товарообігу. Ризик затримки своєчасного повернення кредиту і непогашення заборгованості значно знижується. Це пояснюється тим, що банк здійснює регулярний контроль за дебіторською заборгованістю клієнта і може вживати заходи до зміни умов

кредитування в залежності від фінансового стану компанії і якості дебіторської заборгованості. Відсутність забезпечення (застави), спрощена процедура оформлення грошових коштів на строк фактичної відстрочки платежу – все це значно розширює можливості використання факторингу для фінансування поточної діяльності компанії.

Стійким джерелом фінансових ресурсів підприємства виступає внутрішня кредиторська заборгованість, яка постійно знаходиться в його розпорядженні. Це перш за все заборгованість по заробітній платі, обов'язковим відрахуванням в централізовані державні фонди, які пов'язані з фондом оплати праці (обов'язкові відрахування в фонд соціального забезпечення, пов'язані з тимчасовою втратою працездатності і безробіттям, в пенсійний фонд, відрахування від нещасних випадків на виробництві).

Виникнення даного виду заборгованості пояснюється тим, що між надходженням грошових коштів, які призначені для вказаних виплат, і визначеними строками їх здійснення, тобто днем виплати є відповідна кількість днів, протягом яких грошові кошти вже знаходяться в обороті підприємства, але ще не витрачаються за призначенням.

Внутрішня кредиторська заборгованість як форма позичкового капіталу, яка використовується в процесі господарської діяльності, має свої особливості, а саме: тісний взаємозв'язок з обсягом діяльності і більш низькою оплатою в порівнянні з комерційним кредитом. Це сприяє зниженню вартості всього позикового капіталу. З ростом обсягу виробництва і реалізації продукції зростають витрати, які входять до складу внутрішньої кредиторської заборгованості. Це, з одного боку, забезпечує гарантоване спонтанне джерело фінансування. Чим більший розмір внутрішньої кредиторської заборгованості, тим менший обсяг коштів підприємству необхідно залучати для фінансування своєї поточної господарської діяльності. Але з іншого боку, – ці кошти не можуть покривати суми додаткового фінансування при збільшенні виробництва і реалізації продукції.

Доцільно відмітити, що внутрішня кредиторська заборгованість одночасно виступає постійним джерелом фінан-

сування – вона завжди є у будь-якого підприємства і тимчасовим – оскільки фінансові ресурси залучаються на обмежений строк, як правило, на короткий строк. При цьому обсяг внутрішньої кредиторської заборгованості за окремими її видами залежить від періодичності погашення зобов'язань, тобто від періодичності здійснення виплат, які регулюються державними нормативно-правовими актами, умовами контрактів з господарюючими суб'єктами і внутрішніми нормативними положеннями підприємства. Це визначає низький рівень управління даного джерела залучених коштів при загальному управлінні позиковими ресурсами підприємства.

Всі види кредиторської заборгованості як кредитного інструменту мають обмеження у використанні. Основними обмеженнями є: короткостроковий характер використання, підвищений кредитний ризик для підприємства, яке надало кредит, і додаткова загроза банкрутства для підприємства, яке використовує комерційний кредит, при погіршенні кон'юнктури ринку реалізації своєї продукції.

ВИСНОВКИ

Отже, поряд з формуванням власного капіталу підприємства здійснюють господарську діяльність за рахунок позикових.

Одним з джерел позикових ресурсів підприємства виступає кредиторська кредиторська заборгованість, величина якої перевищує кредитні ресурси. Тому кредиторська заборгованість залишається вагомим складовим при формуванні фінансової структури капіталу.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Бодаковський В.Ю.* Способи залучення кредитних ресурсів вітчизняними підприємствами // *Фінанси України*. – 2005. - №1 с.106-112
2. *Особливості формування фінансового капіталу підприємств* // *Фінанси України* – 2010. - № 2 – с.77-85
3. *Статистичний щорічник. Україна в цифрах 2008*, Київ, Державне підприємство «Інформаційно-аналітичне агентство» 2009.